

Motion till riksdagen

1988/89:228

av Lars Werner m.fl. (vpk)

Världsbanken m.m.

Världsbanken sägs vara en "multilateral utvecklingsbank". Den beteckningen är vilseledande. På Bretton Woods-konferensen 1944–45, då Världsbanken och IMF bildades, handlade det inte om u-länderna utan om att underlätta det internationella kapitalets flöden. Banken och IMF kom in i FN-systemet först senare. Därför har de inte samma demokratiska struktur som råder i övrigt i FN: ett land, en röst. I-länderna har 63 % av rösterna i banken, u-länderna 37 %. USA ensamt har ca 20 % av rösterna. Att kalla den "multilateral" är därför fel.

Det vore riktigare att kalla Världsbanken och IMF för USA-baserade transnationella företag. De har sitt säte i Washington. Banken har alltid haft en amerikan till president. USAs nye utrikesminister James Baker lanserade 1985, när han var finansminister, en plan (Bakerplanen), som banken gjorde till sin. Syftet med den var att möta hotet att u-länderna skulle gå samman och vägra betala. Det lyckades, gäldenärsländerna splittrades. IMF kunde förhandla med dem en och en. Världsbankens nuvarande president Barber Conable gjorde "Reagonomics" till bankens filosofi.

I mångas ögon är "bankernas bank" och IMF instrument för det internationella kapitalet som just nu används för att rädda affärsbankerna ur den kris som de åstadkom genom sin katastrofala utlåningspolitik på 70-talet. Bankens ekonomer erkänner nu att de för tio år sedan inte förutsåg vare sig den branta nergången för u-ländernas handelsvillkor eller skuldskrisen. Och när skuldskrisen kom, valde banken att behandla symptomen, medan orsakerna fick fortsätta att verka obehindrat. Resultatet har blivit att u-ländernas skulder rullat fram som en snöboll.

Sedan 1982, då skuldskrisen bröt ut, har skulderna växt från 626 till 1 320 miljarder dollar. Ju mer skulderna omförhandlats, ju fler strukturanpassningar på IMF:s villkor – desto större har skulderna blivit. Från 1980 till 1986 betalade u-länderna 658 miljarder dollar i skuldtjänst dvs. mer än vad hela skulden var 1980.

Nu hoppas bankerna att skattebetalarna i i-länderna ska betala, att staterna ska överta privatbankernas fordringar, skära ner dem och ta på sig förlusterna, att Världsbankens nya kapitalpåfyllnad ska hjälpa till att säkra fortsatt flöde av räntebetalningar.

Skuldskrisen ska lösas genom "swapping". De nerskrivna skulderna köps upp av Chase Manhattan, Citibank m.fl. utländska banker, och lånen löses därefter av respektive stat i inhemsk valuta. Denna använder bankerna och de transnationella företagen för att köpa upp privatiserade företag och andra

tillgångar i u-landet. Världsbanken ska sätta upp en ny världsfond för att underlätta denna rekolonisering och kanalisera japanskt överskottskapital i portföljinvesteringar i u-länderna.

Mot. 1988/89
U228

Världsbankens filosofi är tydligen att socialisera skulderna och privatisera tillgångarna.

Strukturanpassningen har aldrig gällt USA, världens ledande skuldnation, som ostraffat kunnat finansiera först Vietnamkriget och sedan världshistoriens största militära upprustning med sedelpressarna. Dollarn har räddats av andra i-länders centralbanker som gått in med stödköp. IMF har aldrig krävt att USA skulle balansera sin budget.

Strukturanpassning i u-länder

Världsbanken och IMF beordrar strukturanpassning: öka exporten, strama åt kreditmarknaden, sänk skatterna, minska socialutgifterna, slopa subventionerna på livsmedel och tjänster, avskaffa valutarestriktionerna som hindrar exporten av utländsk valuta (i synnerhet betalningar till utlandet av räntor och utdelningar till utländska investerare), devalvera för att höja kostnaderna för importen och minska priset på exporten. Regeringarna tvingas skära i infrastrukturen (vägar, yrkesskolor, osv.). Produktionsresurser flyttas från industrier som betjänar den inhemska marknaden till de exportorienterade.

Utfallet har inte blivit det avsedda. Nerskärningarna framkallade vågor av social och politisk oro som orsakade än mer kapitalflykt, vilket underlättades när valutakontrollen avskaffades. Investeringarna sjönk. Devalveringarna drev upp kostnaderna i hårdvaluta för skuldtjänsten och importen av insatsvaror till industrin. Exportinkomsterna föll, när råvarupriserna gick ner. Och priserna föll ytterligare, när många länder samtidigt ökade sin exportvolym.

Peru är ett exempel. Det skulle bli ett mönsterland för IMF. Resultatet har inte blivit balans. 1986 hade BNP/inv sjunkit till 1965 års nivå. Utlandsskuldena var högre än någonsin, 14 miljarder dollar. Bara 35 % av befolkningen hade fast arbete och inkomst. Den inhemska industrin har brutit samman. Exporten av jordbruksprodukter forceras fast befolkningen svälter.

Miljökatastrofer

När u-länderna underkastar sig IMF:s hästkur och ökar exporten till varje pris, måste allt större arealer tas i bruk för exportgrödor. Småbönderna körs undan. Sätter de sig till motvärn finns polis – statens, storjordägarnas och bolagens. De fattiga tvingas bort till allt magrare jordar. Det leder till markförstöring och ökenspridning. Miljö- och svältkatastrofer följer.

I Centralamerika har redan över 60 % av skogen skövlats för att producera kött för export till Nordamerika.

I norra Mexiko används grundvattnet för att bevattna grönsaksodlingar för export till USA.

I Brasilien har kraftsektorn sedan 1980 mottagit över 80 miljarder kronor i lån från Världsbanken och Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB). Ytterligare miljarder har lånats ut för att exploatera de väldiga järn- och

bauxitförekomsterna. Amazonas ödeläggs. Dioxin spyrs ut. Mangroveskogarna vid Atlantkusten försvinner.

I Thailand har maniokodlingarna 30-dubblats och skogen krympt från 72 till 17 % av landets yta.

I Malaysia har en damm byggts för flera miljarder dollar, som dräckt 700 kvadratkilometer skog och åker. Där avverkas dagligen 7 kvadratkilometer regnskog av skogsbolagen, vilket är snabbare än någon annanstans i världen. Så svarar Malaysia för 58 % av världens export av regnskogstimmer och Japan är den ojämförligt största importören.

Indonesien har ett program för att flytta 65 miljoner människor till år 2000 (Transmigrasi) med Världsbanken och Asiatiska utvecklingsbanken som huvudfinansiärer. Tre miljoner hektar regnskog har röjts för att ge plats åt nybyggarna. Det har nu stoppats på grund av de svåra miljöskadorna.

Indien har fått Världsbankslånet på 450 miljoner dollar för den första av 30 stora kraftverksdammar i Narmadafloden. 135 medelstora och över 3000 mindre dammar ska byggas de närmsta 40-50 åren.

I Botswana har Världsbanken satsat på biffkor. Det har lett till överbetning och ökenspridning. Köttet exporteras till EG. Majoriteten av befolkningen är beroende av utländskt livsmedelsbistånd.

I Sudan har Världsbanken spenderat drygt 300 miljoner kr. på bekämpningsmedel för att skydda bomullsskörden mot skadedjur. Kostnaderna börjar närma sig värdet av den skördade bomullen. Men flera insekter har blivit resistenta.

Sociala katastrofer

I Indien tvångsförflyttas människor för att ge plats åt de jättestora dammbyggena. Enbart en damm kommer att tvinga bort mer än 1,5 miljoner människor. I Botswana hotas buschfolket i Kalahari till sin existens. I Amazonas är indianerna de hotade.

Världsbanken ska satsa 400 miljoner dollar fram till 1990 på att minska befolkningstillväxten. Kvinnor steriliseras och det sker med tvång i exempelvis Bangladesh. Har de inget intyg att de steriliserats, får de ingen mathjälp vid översvåmningskatastrofer. Många dör i komplikationer eftersom det inte finns någon medicinsk uppföljning för de fattiga. I Brasilien är var femte kvinna i fertil ålder steriliserad.

IMFs strukturanpassningsprogram leder till växande klyftor mellan fattiga och rika. Det är alltid de fattiga och svaga som får stå för åtstramningarna i form av indragna matsubventioner, bortbantade jobb i den offentliga sektorn, höjda avgifter i skolor och sjukvård, på el, vatten och kollektivtrafik osv.

Det är aldrig militärutgifterna som IMF angriper. Tvärtom. I ett land som Guyana ökade militär- och polisutgifterna från 15 till 237 miljoner guyanska dollar 1970-88. I Uruguay ställde IMF 1988 åtta krav, bl. a. att löneökningarna måste ligga 1-2 % under inflationen och att den offentliga sektorn skulle privatiseras. Avgifterna för el, vatten och kollektivtrafik höjdes dramatiskt. Men försvarsutgifterna rörde IMF inte vid. De får sluka 36-37 % av statsbudgeten. När IMFs politik genomförs, behövs det repressiva medel för att hålla folk i schack.

Unicef har studerat effekterna av Världsbankens och IMF:s strukturanpassningar. Barnadödlighet och analfabetism har ökat. ILO har konstaterat att lantarbetarlönerna sjunkit drastiskt i Latinamerika på 80-talet. Flykten till städerna har accelererat. Där har lönerna pressats ner. En Världsbanksstudie visar att reallönen för en grovarbetare i São Paulo sjönk med 25 % 1980–85.

Hur eländet tilltar kan mätas på andra sätt. Från 1970 till 1980 minskade det organiska (ätliga) innehållet i Rio de Janeiros soptippar från 43,8 till 36,7 %.

De sociala och ekologiska katastroferna i Världsbankens och IMF:s spår har blivit så uppenbara att banken – och medlemsländerna, t. ex. Sverige – måste sätta in särskilt bistånd för att mildra de sociala effekterna och reparera en del av miljöskadorna.

Nya katastrofer hotar

Men Världsbanken sägs ju ha bättrat sig? Den har ju inrättat en särskild miljöavdelning. I USA är man uppenbart skeptisk. I miljö- och u-landsengagerade kretsar säger man att det är bara kosmetika. I praktiken är det samma politik som förut, samma satsning på storprojekt i 500–600 miljonerdollarsklassen. Kongressen har hållit en rad utskottsfröhor om bankens miljöpolitik.

Världsbankens NGO-kommitté har uttalat sin besvikelse över bankens bristande vilja att samarbeta med lokalbefolkning och organisationer som berörs direkt av bankens projekt.

Nya katastrofer hotar. Världsbanken överväger att ge Brasilien ett nytt lån på 500 miljoner dollar som skulle dränka 290 000 kvadratkilometer regnskog och fördriva en halv miljon människor. Vpk behandlar denna fråga i en annan motion (1988/89:U211) Med Indien diskuteras ett lån på 350 miljoner dollar för ett dammbygge som kommer att tvinga bort 1,5 miljoner människor.

Världsbanken behöver strukturanpassas

Uppenbarligen ligger bankens problem i själva strukturen. Den är och förblir en byråkratisk koloss. Administrationen går på över 5 miljarder kronor. Bankens problem är inte att den har för litet pengar utan att den har för mycket. 1987 blev bankens lånenetto positivt, dvs. länderna betalade tillbaka mer än de lånade. Kapitalpåfyllnaden löser inga problem. Tvärtom det blir ännu mer av jätteprojekt. Det är helt enkelt lättare för den att administrera 700 projekt à 100 milj. kr. än 70 000 miljonprojekt. Då blir det än mindre av samarbete med de människor som direkt berörs av projekten. Kvaliteten på projekten blir lidande. Det blir ännu mer skulder.

Här behövs glasnost

Till skillnad från andra FN-organ är banken en sluten institution. Dess analyser är inte tillgängliga för allmänheten. Nyckeldokument är inte ens tillgängliga för bankens Board of Governors. Dess protokoll lämnas inte ut, så någon parlamentarisk kontroll kan inte utövas.

Ickeregeringsorganisationerna (NGO Working Group on the World Bank) har krävt att projektstudier, rapporter, beslut och utvärderingar ska bli offentliga.

Parlamenten och allmänheten måste få insyn i Världsbankens verksamhet och planer. Här behövs glasnost. Willy Brandt sa i en intervju inför Världsbankens och IMF:s årsmöten i Västberlin i höstas:

”Ickeregeringsorganisationerna har en mycket viktig roll att spela och jag tror att det är viktigt att de uttrycker sina meningar, även sin kritik mot de internationella organisationerna.”

Organisationerna har också en roll, tillade Brandt, för att åstadkomma större parlamentarisk kontroll av de beslut finansministrarna fattar i internationella organ och grupper (t.ex. G-5). Han sade:

Detta är något vi borde ta upp i våra länder, göra klart för våra parlamentariker att de måste titta på detta och få sin kontroll av regeringen i detta stycke att fungera ... Vad det gäller är parlamentarikernas ansvar visavi finansministrarna, så att dessa får förnuftiga instruktioner för sitt arbete i de internationella organen, inte bara IMF och Världsbanken, men speciellt dessa båda institutioner.

Krav på reformer

Allt fler kräver att Världsbanken och IMF reformeras. Opinionstrycket ökar, inte minst från kyrkorna. SPD krävde på sin kongress förra året att Världsbanken och IMF reformeras, bland annat så att u-länderna får ett jämlikt inflytande över deras politik och struktur.

Även från den alliansfria rörelsen reses detta krav med växande eftertryck.

Tanzanias förre planeringsminister anser att Världsbanken och IMF ska uteslutas ur FN-systemet för att de bryter mot folkrätten, när de lägger sig i u-ländernas rätt till självstyre.

Brundtlandkommissionen menade att det visserligen var lovande att banken börjat lägga om sina projekt så att större hänsyn tas till miljön. Men det räcker inte, skrev kommissionen. Världsbanken måste omforma sin inre struktur och arbetsätt för att skaffa sig kapacitet att genomföra det.

Vad som måste ändras

USAs dominans måste brytas i Världsbanken och IMF. Röstreglerna måste demokratiseras. Samma bör gälla som i hela FN-systemet: ett land har en röst. Det kan knappast uppnås med en gång. Ett första krav kunde vara att 25 % av rösterna fördelas lika på medlemsländerna, vilket var meningen vid bildandet. Struktur, direktiv, framgångsmetoder och rekrytering måste ändras. Världsbanken kan decentraliseras t.ex. genom regionala rådgivargrupper.

Världsbanken måste överge Reagonomics. Tillväxt måste ersättas med hållbar utveckling utifrån ländernas reella förutsättningar. Exportstrategin måste ersättas med en som förbättrar u-ländernas handelsvillkor på världsmarknaden, enligt de förslag som Socialistinternationalens speciella komité, som studerade den ekonomiska politiken, 1985 lade fram i sin rapport

”Global Challenge” (Manleyrapporten). Där ville man ersätta konkurrera-ihjäl-din-granne-politiken (”Beggar-my-neighbour”) med ”Better-my-neighbour”, som liknar den svenska Kooperationens gamla slagord ”ej tjäna på andra men tjäna varandra”.

Om IMF inte ändrar sin villkor i denna riktning, måste Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna och -fonderna frikopplas från IMF.

Världsbanken och IMF ska öppna sig för insyn. Samma offentlighetsregler bör gälla här som i FN-systemet i stort. Parlamenten måste få möjlighet att utöva sin kontroll. Pressen och allmänheten har rätt till information.

Det räcker inte med att Världsbanken lovar bättring. Det krävs handling. Bankens trovärdighet skulle öka markant, om den presenterade några strukturanpassningsprogram som svarade mot gräsrötternas krav på riktiga strukturförändringar genom att stödja verkliga jordreformer, rekommendera nerskärningar i militärutgifterna i stället för i de sociala utgifterna och genom att ta itu med kapitalflykten.

Banken måste omarbota projekt som leder till miljöskador. De av projekten direkt berörda ska tillfrågas, både i planering och genomförande.

Världsbanken måste ändra filosofi och arbetssätt så att den förtjänar beteckningen ”multilateral utvecklingsbank”. Alternativet är att skapa en ny utvecklingsbank, en FN-bank. Delar av Världsbanksgruppen skulle kunna ingå i en sådan bank: Internationella utvecklingsfonden (IDA), de regionala utvecklingsbankerna och -fonderna. Sedan kan de oförblommerat imperialistiska organen – Internationella finansieringsbolaget (IFC) exempelvis – dra konsekvenserna av sin egen ekonomiska filosofi och privatisera sig.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen av regeringen begär en redogörelse för de ekonomiska, sociala och ekologiska följderna av Världsbankens och IMF:s verksamhet,

[att riksdagen begär att regeringen tar initiativ för att införa offentlighetsprincipen i Världsbanksgruppen och IMF¹,]

2. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ i IMF för att förändra villkoren vid förhandlingar med skuldsatta u-länder om strukturanpassningsprogram så att dessa blir socialt acceptabla, motverkar kapitalflykt, stimulerar produktiva investeringar och en hållbar utveckling,

3. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ i Världsbanken och IMF för att åstadkomma mer demokratiska röstregler,

4. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ i Världsbanken för att skapa regionala rådgivande organ med NGO-deltagande,

[att riksdagen begär att regeringen tar initiativ till diskussioner

med regeringar i likasinnade länder och med regeringar i u-länder om
möjligheten att skapa en FN-bank.¹]

Mot. 1988/89
U228

Stockholm den 25 januari 1989

Lars Werner (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Hans Petersson (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Bo Hammar (vpk)